

≡ Eesti
≡ Kontsert

Beethoveni viies

Eesti Riiklik Sümfooniaorkester

Kristjan Randalu klaver

Dirigent **Andres Kaljuste**

admirals

Eesti Kontserdi
hooaja peatoetaja

**Ole oma
finantsmaailma
dirigent!**

admirals.com

R 1. DETSEMBER 2023 19.00 Estonia kontserdisaal

L 2. DETSEMBER 2023 19.00 Pärnu kontserdimaja

Pärnu kontserdimaja sünnipäevakontsert

Beethoveni viies

Eesti Riiklik Sümfooniaorkester

Kontsertmeister **Marta Spärniņa**

Kristjan Randalu klaver

Dirigent **Andres Kaljuste**

Zoltán Kodály (1882–1967)

„Galántai táncok“ / „Galánta tantsud“ (1933)

George Gershwin (1898–1937) / orkestreerinud **Ferde Grofé** (1892–1972)

„Rhapsody in Blue“ (1924/1942)

VAHEAEG

Ludwig van Beethoven (1770–1827)

Sümfoonia nr 5 c-moll *op.* 67 (1808)

- *Allegro con brio*

- *Andante con moto*

- *Scherzo. Allegro*

- *Allegro*

Kontserdi nimiteos – Ludwig van Beethoveni 5. sümfoonia – on kujunenud omamoodi klassikalise muusika sünonüümiks. Selle teose neljanoodilisest saatuse koputuse teemast algab jõuline ja erksa karakteriga suurejooneline muusikaline romaan. Kontserdil kõlab ka George Gershwini peatselt sajandat sünnipäeva tähistav unustamatu ja põlvkondi siduv „Rhapsody in Blue“ – teos, mis ühendas kontsertteoses esimest korda muusikaajaloos džässi ja sümfoonilise arenduse printsüübid. Soleerib hinnatud džässpianist Kristjan Randalu, dirigeerib mitmekülgne Andres Kaljuste – hinnatud viola- ja viiulikunstnik, kammermuusik ja dirigent.

Koostöös Eesti Riikliku Sümfooniaorkestriga

„Kui ma peaksin nimetama ühe helilooja, kelle teosed kehastavad parimal viisil Ungari vaimu, siis oleks see Zoltán Kodály.“ – Béla Bartók

Zoltán Kodály elutöö oli oma kodumaa rahvamuusika uurimine ning sellest vaimust kantud helilooming. Juba lapsepõlvest pärit kiindumus oma sünnimaa folkloori süvenes õpingute ajal Budapesti Muusikaakadeemias, mille ta lõpetas 1904. aastal kompositsiooni ja 1905. aastal muusikapedagoogika alal, kaitstes aasta hiljem doktorikraadi muusikateaduses dissertatsiooniga „Stroofiline struktuur ungari rahvalaulus“. Järgnevalt lihvis ta oma oskusi Pariisis organisti ja helilooja Charles-Marie Widor' käe all, tutvus Debussyga ning viis end kurssi viimase aja trendidega heliloomingus. Naasnud Budapesti, õpetas ta oma *alma mater*'is, kirjutas muusika-alaseid artikleid, toimetas trükki rahvamuusika kogumikke ja jätkas muidugi ka komponeerimisega.

Väljaspool Ungarit on pälvunud suurima tuntuse Kodály orkestrioopused, nende seas värvikad ja meloodilised „**Galántai táncok**“ („**Galánta tantsud**“) aastast 1933. Galánta oli väike linnake Lääne-Ungaris (praegune Slovakkia), kus Kodály veetis seitse aastat oma lapsepõlvest. Täiskasvanuna rääkis ta hellusega oma Galánta-päevist, kust pärinesid teda kujundanud muusikalised kogemused. Olulist osa selle väikelinna

kuultuuripildis etendas sealne kuulus mustlasansambel, mis andis noorele Kodályle esmase mulje „orkestri kõlast“. See nostalgiline mälestus elustub „Galánta tantsudes“, milles helilooja tugineb 19. sajandi algul Viinis ilmunud ungari tantsuviiside kogumikust pärit meloodiatele „mitmete mustlaste järgi Galántast“. Eessõnas publitseeritud partituurile viitab Kodály oma lapsepõlves kuulnud mustlasmuusikale ja avaldab lootust, et tema „tagasihoidlik kompositsioon jätkab neid vanu traditsioone“.

Ülesehituselt on Kodály teos laiendatud *verbunkos* (18. sajandist pärit ungari tants, mille saatel tavatseti värvata sõdureid armeesse). Traditsiooniliselt algas see tants aeglase lõiguga (*lassú*), millele järgnes kiirem osa (*friss*). Kodály „Galánta tantsudes“ on kolmeosaline *lassú* (orkestri sissejuhatus, klarinetikadents ja *andante maestoso* lõik), millele järgneb *friss* koosneb neljast kiirest tantsust. Teost iseloomustavad mustlasmuusikale omased punkteeritud rütmid ja sünkoobid ning ebatavalised meloodilised hüpped. Helikeelelt on lugu heakõlaline (erinevalt enamikust 1930ndail loodud muusikast) ning rüütatud rikkalikku, Debussyst mõjutatud orkestratsiooni.

Olles loodud tellimustööna Budapesti Filharmooniaühingu 80 aasta juubeliks, tulid „Galánta tantsud“ esiettekandele 23. oktoobril 1933 Budapesti Filharmoonikute ja dirigent Ernő von Dohnányi esituses.

„Mu peas on rohkem meloodiaid, kui ma saja aasta jooksul jõuaksin paberile panna,“ väitnud **George Gershwin**, kes kirjutas end muusikaajalukku geniaalse laulumeistri ja ameerika esimese rahvusliku ooperi („Porgy ja Bess“, 1935) loojana. Sündinud New Yorgis Venemaalt pärit juutide perekonnas, õppis tulevane helilooja muusikat nii omal käel kui võttis ka klaveri-, harmoonia- ja kompositsioonitunde. Teismelisena sai ta tööd pianistimuusikapropageerijana Tin Pan Alley'l, kus asusid kõik New Yorgi tähtsamad muusikakirjastused ja noodikauplused. See tegevus oli vägagi arendav, kuna terveid noodivirnu läbi mängides õppis Gershwin tundma, milles peitub eduka lööklaulu saladus ning 1920. aastateks oli temast saanud Broadway nimekas muusikalihelilooja.

Tõsisema muusika vallas avanes Gershwinil võimalus kätt proovida 1924. aastal, kui legendaarne orkestrijuht Paul Whiteman tellis talt kontserdi oma džässorkestri jaoks. Helilooja polnud esialgu džässistiilis suurvormi kirjutamise ideest kuigi vaimustatud, seda nii ajapuuduse kui ka kunstiliste kaalutluste tõttu arvas ta: „Jään parem oma laulude juurde!“ Võimalik, et Whiteman pidas Gershwini keeldumist pelgalt tagasihoidlikkuseks – igal juhul oli helilooja üllatus suur, kui ta luges New Yorgi ajalehest Herald Tribune (03.01.1924), et Gershwin töötavat parajasti džässkontserdi kallal, mille esiettekanne on 12. veebruaril 1924. aastal Aeolian Hallis suurel Whitemani kontserdil. Sedapuhku

võttis ta väljakutse vastu, kuigi seoses lühikese tähtajaga ei kirjutanud ta täismöödulist kontserti, vaid lühema rapsodiavormis teose sooloklaverile ja Whitemani orkestrile. Oopus, mis sai tema venna Ira Gershwini soovitusel pealkirja „**Rhapsody in Blue**“, valmis vaid kolme nädalaga – helilooja sõnul kangastus see talle tervikuna rongisõidul Bostonisse, olles otsekui muusikaline kaleidoskoop Ameerikast. Teose orkestreerimise võttis enda peale **Ferde Grofé**, kes tegi tollal kõik Whitemani orkestri seaded. Märkimisväärne on see, et Grofé käsikirjas ei seisa mitte instrumendide nimetused, vaid Whitemani orkestri solistide nimed – seega arvestas ta partiisid kirjutades spetsiifiliselt iga mängija tehnikate ja stiiliga. 1942. aastal seadis Grofé „Rhapsody in Blue“ ka suurele sümfooniaorkestrile – sel kujul kõlab teos ka tänasel kontserdil. Kristjan Randalu rikastab klaveripartiid oma nägemusega.

„Rhapsody in Blue“ triumfaalne esiettekanne leidis aset 1924. aasta veebruaris New Yorgi Aeolian Hallis, kus klaveril soleeris autor, pälvides kuulsuse kui „mees, kes tõi džässi kontserdisaali“. Muljetavaldav oli ka teose majanduslik edu: aastatel 1924–1934 teenis Gershwin selle esituste, salvestiste ja renditasude eest üle veerand miljoni dollari.

Kunsti – olgu ta algideelt kuitahes kõrgelennuline – on publikul raske vastu võtta, kui seda pakutakse ebamugavas keskkonnas ja viletsas interpretatsioonis, ent ka liiga suurtes kogustes. Paraku

tuli just sellistes tingimustes esiettekandele muusikaloo üks vaieldamatuid tähtteoseid, **Ludwig van Beethoveni 5. sümfoonia c-moll op. 67**. See ajalooline sündmus leidis aset 22. detsembril 1808 Viini teatris Beethoveni suurejoonelisel autoriõhtul, mida helilooja ise juhatas, astudes üles ka klaverisolistina. Maratonkontserdi esimeses pooles kõlasid 6. sümfoonia op. 68 (algsest kandis see viiendat järjekorranumbrit ja Viies vastupidi kuuendat), aaria „Ah, perfido“ op. 65, „Gloria“ missast C-duur op. 86 ja 4. klaverikontsert op. 58 ning teises pooles 5. sümfoonia op. 67, „Sanctus“ ja „Benedictus“ missast C-duur op. 86, sooloklaveri improvisatsioon Beethoveni esituses ja „Koorifantaasia“ op. 80. Kahtlemata sai kuulajaskond muusikalise üledoosi, mis manustati neile nelja tunni jooksul kibekülmas kütmata teatrimajas ning esinejate poolt, kes olid liiga vähe harjutanud ega tulnud Beethoveni uudsete ja nõudlike teoste esitamisega lihtsalt toime.

Viies ei kujunenud Beethoveni eluajal tema kuulsaimaks sümfooniaks, siis mängiti rohkem tema kolmandat ja seitsmenda sümfoonia teist osa. Oma koha autori muusikalise stiili ilmekaima kehastusena leidis 5. sümfoonia 19. sajandi jooksul ja on sellest peale hoidnud positsiooni kui üks kõigi aegade armastatumaid klassikalisi teoseid, mille karakterset algusmotiivi tunneb iga muusikasõber. Anton Schindler, kes

on „rikastanud“ helilooja biograafiat mitmete värvikate ja väljamõeldud seikadega, on väitnud, et Beethoven olla teose algustaktide muusikalist kujundit seletanud sõnadega „Nõnda koputab Saatus uksele“, ent õigupoolest kuulub see mõtteavaldus Beethoveni klaveriõpilasele Ferdinand Riesile. Nn saatusemotiiv loob aluse kogu teose rütmilisele ja meloodilisele karkassile, läbides kõiki osi ja ilmudes erinevates teisendustes. Uuendusena on autor täiendanud orkestrit kolme trombooni, pikoloflöödi ja kontrafagotiga. Teose peahelistik c-moll omab Beethoveni loomingus tähendust kui erilist dramaatilise värvinguga helilaad, milles ta oli viienda sümfoonia valmimisajaks kirjutanud rea teoseid (nende seas näiteks „Pateetilise sonaadi“ op. 13). Helilooja rajab sümfoonia dramaturgia minoori ja mažoori vahelisele mõõduvõtule – kogu teose vältel toimub liikumine minoorist samanimelisse mažoori, konfliktist lahenduse poole. Helilooja on öelnud: „Paljud väidavad, et iga minoorlaadis pala peab lõppema minooris. Arvan vastupidi, et mažoor annab hiilgava efekti. Rõõm järgneb kurbusele, päikesepaiste vihmale...“

Evelin Kõrvits

Kristjan Randalu
Foto: Kaupo Kikkas

Kristjan Randalu kuulub oma põlvkonna silmapaistvaimate pianistide hulka nii improvisatsioonilise džässi kui ka klassikalise muusika vallas. Džässilegend Herbie Hancock on teda nimetanud hiilgavaks pianistik. ECMi artist Randalu on esinenud maailma suurimatel džässifestivalidel ja kuulsaimate kontserdisaalide lavadel, esitades oma ainulaadset loomingut nii sooloartisti kui ka kaasmuusikuna. Ühtlasi on ta tegev nüüdis- ja klassikalise muusika hinnatud interpreedina koos rahvusvaheliselt tunnustatud orkestrite ja dirigentidega.

Aastal 1978 Tallinnas pianistide perre sündinud Randalu kolis lapsena perega Saksamaale, kus alustas muusikaõpinguid

Karlsruhes ja Kölnis ning lõpetas hiljem magistrikraadiga Stuttgardi Muusikakõrgkooli. Edasised muusikaõpingud Londoni Kuninglikus Muusikaakadeemias ja Manhattani Muusikakoolis viisid ta teiste seas kokku hinnatud õppejõudude John Taylori, Django Batesi ja Kenny Barroniga.

Randalu on esinenud mitmete tippmuusikutega ning teinud koostööd ka udimängija Dhafer Youssefi, trummar Ari Hoenigi ja trompetist Nils-Petter Molværiga, samuti kitarristide Nguyên Lê ja Gilad Hekselmani ning bassist Christian McBride'iga. Aastal 2018 ilmunud album „Absence“ (koos kitarrist Ben Monderi ja trummar Markku Ounaskariga) tähistab tema debüüti maineka plaadifirma ECM artistina ja on pälvinud kriitikute suurt tunnustust. Ajakiri Jazzwise kiidab albumi kirglikkust ja läbimõeldust, ajakiri DownBeat aga ülistab Randalut kui kindlat tugisammast, kes on ilmselgelt suuteline hingematvaks ja tehniliselt meisterlikuks esituseks.

Aastal 2020 ilmunud plaadil „Mussorgsky Pictures Revisited“ (BMC Records) esitab Randalu koos saksofonilegendi David Liebmaniga töötlust vene helilooja Modest Mussorgski programmilise muusika näidisteosel „Pildid näituselt“. Virtuoslik teostus, mis toob selgelt välja Randalu sügavad seosed klassikalise muusikaga, leidis äramärkimist ka väljaande The New

Eesti Riiklik Sümfooniaorkester

Foto: Krööt Tarkmeel

York City Jazz Record edetabelis „Best of 2020“. Hiljutine plaat „Sisu“ koos New Wind Jazz Orchestraga (Whirlwind Recordings) tähistab Randalu debüüti bigbändi helilooja ja arranžeerijana, pälvides Eesti Muusikaauhinna aasta džässalbumi kategoorias (2023).

Heliloojana nimetab Randalu oma mentorite seas Erkki-Sven Tüüri ja Tõnu Kõrvitsat, kellega teda ühendab tähelepanelik lähenemine vormile ja harmoonilisele struktuurile. Ka klassikalises muusikas on talle omane esituse täpsus ja väljendusrikkus, mis on viinud ta kokku nimekate dirigentidega, nende seas Kristjan Järvi ja Dennis Russell Davies, ning samuti hinnatud kollektiividega, nagu Londoni Sümfooniaorkester ja Tallinna Kammerorkester.

Randalu rikkalik looming hõlmab üle 50 albumi (sh Grammy nominatsioon) ja on pälvinud rohkeid auhindu, sh aasta džässartisti ja aasta džässhelilooja nimetus, Eesti Vabariigi kultuuripreemia ja viimati 2023. aastal Eesti Kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali aastapreemia. Tema ainulaadne muusika areneb nii ulatuselt kui ka kvaliteedilt üha edasi ning leiab maailmas aina suuremat kõlapinda.

Eesti Riiklik Sümfooniaorkester (ERSO) on elav ja mitmekülgne orkester, kes püüdleb alati tipptaseme poole. Eesti vanimal ja mainekaimal regulaarselt tegutseval sümfooniaorkestril täitub sel hooajal 97. tegevusaasta. ERSO ajalugu ulatub aastasse 1926 ning sarnaselt paljude omataolistega

maailmas on see seotud rahvusliku ringhäälingu sünni ja arenguga. Alates hooajast 2020/2021 on enam kui 100-liikmelise orkestri peadirigent ja kunstiline juht Olari Elts. Neeme Järvi jätkab koostööd ERSOga eluaegse aupeadirigendina, orkestri kunstiline nõustaja on Paavo Järvi, varasemad peadirigendid on olnud Olav Roots, Paul Karp, Roman Matsov, Neeme Järvi, Peeter Lilje, Leo Krämer, Arvo Volmer, Nikolai Aleksejev ja taas Neeme Järvi.

ERSO on käinud arvukatel turneedel ning osalenud mainekatel rahvusvahelistel muusikafestivalidel. Möödunud hooajal esineti Olari Eltsi juhatusel Nürnbergis, Münchenis ja Pariisis. Samuti toimus orkestri esimene kontserdireis Suurbritanniasse, kus kahe nädala jooksul anti 11 kontserti. 2021. aasta novembri lõpus osalesid ERSO ja Elts Poolas rahvusvahelisel Kesk- ja Ida-Euroopa muusikafestivalil Eufonie. 2019. aastal avasid ERSO ja Neeme Järvi Prantsuse Raadio maineka Montpellier' muusikafestivali ning orkester käis Kesk-Euroopa turneel, kus Neeme Järvi juhatusel esineti Viini Musikvereini kuldses saalis, Linzi Brucknerhausi suures saalis, Praha Rudolfnumi Dvořáki saalis ja Bregenzi Bodensee saalis ning Mihhail Gertsji juhatusel Saksamaal Erlangenis ja Viersenis. Veel on

esinetud sellistel maailmalavadel, nagu Berliini Konzerthaus, New Yorgi Avery Fisher Hall (praeguse nimetusega David Geffen Hall), Peterburi Filharmoonia suur saal ja Maria teatri kontserdisaal, Kölni Filharmoonia, Helsingi Muusikitalo, Stockholmi Berwaldhallen jt.

ERSO plaadistuste kõrget kvaliteeti on esile tõstetud mainekates klassikalise muusika ajakirjades ning sellega on kaasnenud mitmed tunnustused, millest olulisim on Eesti esimene Grammy (2004, dirigent Paavo Järvi), värskemad aga aasta klassikaalbumi tiitel 2020. aastal Eesti muusika-auhindade jagamisel Elleri sümfooniliste poeemide teise plaadi eest (dirigent Olari Elts) ning Kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali aastapreemia ERSO-le ja Olari Eltsile seniste Elleri muusika salvestiste eest. Suurepärase koostöö on ERSO-l selliste mainekate plaadifirmadega, nagu Chandos, BIS, Onyx, samuti Ondine, ERP jt.

Lisaks kohalikele raadio- ja telekanalitele on ERSO kontserte üle kandnud Mezzo ja medici.tv ning EBU vahendusel on need jõudnud paljudesse Euroopa radiojaamadesse. 2020. aastal alustas tegevust ERSO TV (erso.tv), kus saab vaadata kõiki orkestri *live*-kontserte ning juba toimunud esinemisi.

ERSO KOOSSEIS

Kontsertmeister **Marta Spārniņa**

I viiul

Marta Spārniņa

Marge Uus

Hanna-Liis Nahkur

Kätlin Ivask

Kristiina Aimla

Elisabeth Härmand

Tõnis Pajupuu

Merje Roomere

Kaiu Talve

Andrus Tork

Tarmo Truuväärt

Maria-Sofia Dyka

II viiul

Kadi Vilu

Triin Krigul

Miina Laanesaar

Annelize Vlasenko

Varje Remmel

Leevi Rosin

Mari-Katrina Suss

Marlis Timpmann

Maaren Vihermäe

Eva-Maarja Forslund

Viola

Liina Žigurs

Helena Altmanis

Mall Help

Kaja Kiho

Sandra Klimaitė

Martti Mägi

Mairit Mitt-Bronikowska

Mari Aasa

Tšello

Indrek Leivategija

Villu Vihermäe

Andres Alexander Metspalu

Lauri Toom

Maris Vallsalu

Niklas Schröder

Kontrabass

Mati Lukk

Xiaonan Nie

Madis Jürgens

Indrek Pajus

Bandžo

Madis Arvisto

Flööt

Mihkel Peäske

Mari-Liis Vind

Linda Vood

Oboe

Guido Gualandi

Kirke Pertel

Klarnet

Soo-Young Lee

Taavi Orro

Meelis Vind

Fagott

Peeter Sarapuu

Kristjan Kungla

Kaido Suss

Saksofon

Tanel Koho

Emily Nora Elizabeth Urla

Lauri Sepp

Metsasarv

Mattias Vihmann

Kalle Koppel

Tõnu Künnapas

Artur Reinpõld

Trompet

Indrek Vau

Erki Möller

Ivar Tillemann

Tromboon

Peeter Margus

Väino Põllu

Johannes Kiik

Tuuba

Madis Vilgats

Timpanid

Maarja Nuut

Löökpillid

Kaspar Eisel

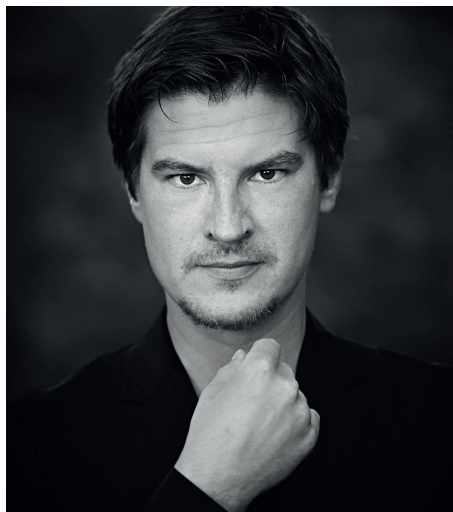
Terje Terasmaa

Csaba Zoltán Marján

Mitmekülgne muusik **Andres Kaljuste** on publikule tuttav nii dirigendina kui ka viiuli- ja vioolamängija rollis. Samuti on ta Tallinna Muusika- ja Balletikooli klassikalise muusika loovjuht ja Eller Sümfonieti dirigent.

Kaljuste õppis dirigeerimist Sibelius Akadeemias, olles samaaegselt Helsingi Filharmoonikute violarühma kontsertmeister. Tänapäevaks on ta dirigendina teinud koostööd mitmete orkestritega, nende seas Helsingi ja Tampere Filharmoonikud, Odense Sümfooniaorkester, ERSO, Rahvusoper Estonia orkester, Lahti Sinfonia, Oulu Sinfonia, Aarhuse Sümfooniakoor, Tallinna Kammerorkester, Kesk-Põhjala Kammerorkester jpt.

Andres Kaljuste muusikutee ja pilliõpingud said alguse Aino Riikjärve viiuliklassis. Pärast Tallinna Muusikakeskkooli lõpetamist järgnesid õpingud Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias, Stockholmi Kuninglikus Muusikakõrgkoolis ning Berliini Hanns Eisleri nimelises Muusikakõrgkoolis. Tema juhendajad on olnud Urmas Vulp, Nina Balabina, Oleg Balabine ja prof Ulf Wallin.

Andres Kaljuste
Foto: Kaupo Kikkas

Kaljuste on töötanud Skandinaavia tippkooliks peetud Stockholmi Lilla Akademieni (Väikse Akadeemia) viiuli ja viola eriala õppejõuna, orkestrite dirigendina ning instrumentaalansamblite juhendajana. Samuti on ta olnud Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia sümfooniaorkestri dirigent, keelpilliosakonna lektor ja kammermuusika õppejõud. Juhendusi meistriclassi formaadis on Kaljuste andnud Inglismaal, Prantsusmaal, Venemaal, Hiinas ja Soomes.

Eesti Kontsert: produtsent Tuuli Metsoja, assistent Birke Elisabeth Jakobson

≡ Eesti
≡ Kontsert

Kingi muusikaelamusi!

Kinkepiletid väärtuses 10 €, 20 €, 30 €, 50 €

Kinkepiletite eest saab osta Eesti Kontserdi korraldatavate ürituste pileteid. Kehtivus üks aasta alates ostuhetkest.

Osta Eesti Kontserdi kinkepiletid eestikontsert.ee või piletilevi.ee

≡ Eesti
≡ Kontsert

RÉMY MARTIN

RÉMY MARTIN'I
JA EESTI KONTSERDI

Uusaasta- kontsert

Mirjam Mesak sopran · **Carolina Eyck** teremin
Eesti Riiklik Sümfooniaorkester
Dirigent **Kaspar Mänd**

L **30. DETSEMBER 19.00** Pärnu kontserdimaja
E **1. JAANUAR 18.00** Estonia kontserdisaal

E · R · S · O
EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

Piletid: Piletilevi | Piletimaailm | Eesti Kontserdi kassad

eestikontsert.ee

HOOAJA
PEATOETAJA

admirals

LIVIKO
— anno 1898 —

AUTOPARTNER

OLEREX

SORAINEN

/eestikontsert

/eesti_kontsert

eestikontsert.ee